

ROZSUDEK

EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

z 14.12.1999

ve věci

Serif proti Turecku

(publikováno v časopise Přehled Rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, ASPI Publishing, č. 2/2000, str. 90.)

Věc Serif proti Řecku

Čl. 9 Úmluvy (svoboda náboženského vyznání)

Dne 14. prosince 1999 vyhlásil předseda senátu 4. sekce Evropského soudu pro lidská práva v Paláci lidských práv ve Štrasburku rozsudek ve věci Serif proti Řecku.

Ke skutkovému stavu

Stěžovatelem je řecký státní příslušník, pan Ibraim Serif, absolvent teologické fakulty.

V roce 1985 zemřel jeden ze dvou muslimských náboženských vůdců v Thrákii, rodopský muftí. Stát jmenoval dočasného muftího a po jeho rezignaci dalšího dočasného muftího, pana M.T., kterého v dubnu 1990 prezident republiky ve funkci potvrdil. V prosinci 1990 dva nezávislí muslimští členové parlamentu za Xanthii a Rodopy požádali stát, aby zorganizoval volby rodopského muftího, jak stanovil tehdy platný zákon. Jelikož neobdrželi odpověď, rozhodli se zorganizovat volby sami v mešitách v pátek 28.12.1990 po bohoslužbách. Dne 24.12.1990 prezident republiky na návrh Rady ministrů a na základě čl. 44 odst. 1 Ústavy přijal legislativní akt (praxi nomothetiku periehomenu), kterým byl způsob výběru muftíů změněn.

Dne 28.12.1990 byl stěžovatel zvolen rodopským muftím těmi, kdo se zúčastnili pátečních bohoslužeb v mešitách. Spolu s dalšími muslimy pak před Státní radou napadl zákonnost jmenování M.T. Toto řízení stále probíhá.

V únoru 1991 Parlament se zpětnou účinností uzákonil zákon č. 1920, a tím učinil platným akt z 24.12.1990.

Státní zástupce v Rodopech zahájil proti stěžovateli na základě čl. 175 a 176 trestního zákona trestní řízení pro uzurpaci funkcí duchovního "známého náboženství" a veřejné nošení obleku tohoto duchovního, na něj neměl právo. V listopadu 1991 Nejvyšší soud s odůvodněním, že by v Rodopech mohlo dojít k nepokojům, rozhodl, že případ bude projednán v Soluni. Stěžovatel zde byl

souzen v prosinci 1994 jednočlenným trestním soudem prvního stupně (monomeles plimmeliodikio), který vyslechl mnoho svědků obžaloby i obhajoby. Ačkoli jeden svědek vypověděl, že stěžovatel se zúčastnil náboženských ceremonií, žádný ze svědků neuvedl, že by se vydával za vykonávajícího soudní funkce, kterými řecké právo muftího pověřovalo. Navíc četní svědci vypověděli, že pro muftie neexistuje oficiální uniforma. Jeden svědek obžaloby nicméně uvedl, že i když je v zásadě všem muslimům dovoleno nosit černé roucho, ve kterém se stěžovatel objevoval, podle místního zvyku se jeho nošení stalo výsadou muftiů.

Soud prvního stupně shledal stěžovatele vinným z trestných činů podle čl. 175 a 176 trestního zákona, kterých se měl dopustit v období mezi 17.1.1991 a 28.2.1991, během něhož vykonával všechny funkce rodopského muftího, když sloužil na svatebních obřadech, křtech dětí, modlitbách a vykonával administrativní činnost. Soud zejména shledal, že 17.1. stěžovatel adresoval svým muslimským druhům poselství o náboženském významu svátku Regaib Kandil, v němž jim zároveň poděkoval za své zvolení; 15.2. se v postavení muftího zúčastnil inaugurace síně "Jednoty turecké mládeže v Komotini", přičemž měl na sobě oděv, který podle muslimského zvyku směl nosit pouze muftí; 27.2.1991 vydal další poselství při příležitosti svátku Berat Kandil; konečně, 28.2. v postavení muftího navštívil náboženské shromáždění 2000 muslimů v Dokosu, rodopské vsi, a pronesl významnou řeč. Soud navíc shledal, že stěžovatel opakovaně nosil oficiální oděv muftího na veřejnosti. Uložil stěžovateli osmiměsíční trest odnětí svobody přeměnitelný na pokutu.

Stěžovatel se proti rozhodnutí odvolal. Tříčlenný trestní soud (trimeles plimmeliodikio) v Soluni v říjnu 1996 potvrdil stěžovatelovu vinu, zmírnil trest na šestiměsíční odnětí svobody a nařídil jeho přeměnu na pokutu. Stěžovatel pokutu zaplatil a podal kasační stížnost, v níž mj. tvrdil, že odvolací soud chybně interpretoval čl. 175 trestního zákona, když vyslovil názor, že trestný čin může být spáchán, i když se osoba jen vydává za duchovního "známého náboženství", aniž by však vykonávala jakékoli funkce úřadu duchovního. Odvolací soud podle stěžovatele také postupoval nesprávně, když nevzal v úvahu svědectví odborníka, podle nějž neexistovala oficiální uniforma muftiů. Stěžovatel se dovolával čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod s tím, že na prohlášení, za něž byl odsouzen, měl právo. "Bohoslužba muftího představovala svobodný projev muslimského náboženství" a muslimská komunita měla podle Athénské mírové smlouvy z roku 1913 právo zvolit si své muftie, a proto jeho odsouzení porušilo čl. 9 a 14 Úmluvy. Nejvyšší soud v dubnu 1997 stížnost zamítl s tím, že trestný čin podle čl. 175 trestního zákona je spáchán, "když se někdo vydává za duchovního známého náboženství a vykonává funkce úřadu tohoto duchovního, včetně jakýchkoli administrativních funkcí, jež mu přísluší". Nejvyšší soud dospěl k závěru, že stěžovatel tento trestný čin spáchal, jelikož se choval a vypadal jako rodopský muftí, když nosil oděv, který v mysli lidu náležel muftímu. Poukázal především na incidenty ze 17.1., 15.2., 27.2. a 28.2.1991. K argumentům stěžovatele založeným na čl. 9, 10 a 14 Úmluvy se Nejvyšší soud nevyjádřil.

Řízení před Evropským soudem

Stěžovatel se 29.9.1997 obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva (dále Komise). Ve své stížnosti uvedl, že jeho odsouzení za uzurpaci funkcí duchovního a veřejné nošení jeho oděvu bylo porušením jeho práv chráněných čl. 9 a 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Po vstupu v platnost Protokolu č. 11 k Úmluvě (1.11.1998) bylo projednání stížnosti v souladu s jeho čl. 5 odst. 2 předáno Evropskému soudu pro lidská práva (dále Soud). Předseda Soudu ji na základě čl. 52 odst. 1 Jednacího řádu Soudu přidělil 2. sekci Soudu, která stížnost 26.1.1998 prohlásila za přijatelnou k meritornímu rozhodnutí.

K čl. 9 Úmluvy

Čl. 9 Úmluvy zní:

"1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

Řecká vláda popírá, že byla porušena stěžovatelova práva. Podle jejího názoru nedošlo k žádnému zasahování do jeho práva na svobodu náboženského vyznání. A pokud k takovému zasahování došlo, bylo ospravedlněno podle druhého odstavce čl. 9 Úmluvy.

Soud musí posoudit, zda došlo k zasahování do stěžovatelových práv chráněných čl. 9 a pokud ano, zda toto zasahování bylo "stanoveno zákony", sledovalo legitimní cíl a bylo "nezbytné v demokratické společnosti ve smyslu čl. 9 odst. 2 Úmluvy".

A. Zasahování do práv

Stěžovatel tvrdí, že jeho odsouzení bylo zasahováním do jeho práva svobodně projevat své náboženství společně s těmi, kteří si ho vybrali za duchovního vůdce.

Vláda namítá, že k žádnému zasahování do stěžovatelova práva na svobodu náboženství nedošlo, protože čl. 9 Úmluvy mu nezaručuje právo vnucovat druhým jeho chápání řeckých povinností vyplývajících z Athénské mírové smlouvy.

Soud připomíná, že i když je náboženská svoboda primárně věcí individuálního svědomí, zahrnuje, inter alia, svobodu společně s jinými a veřejně projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení bohoslužbou a vyučováním (viz také Kokkinakis proti Řecku, 1993). Dále Soud připomíná, že stěžovatel byl odsouzen za uzurpaci funkcí duchovního "známého náboženství" a za veřejné nošení oděvu tohoto duchovního. Skutečnostmi, na jejichž základě byl odsouzen, jak je patrné z rozhodnutí vnitrostátních soudů,

bylo vyslovení poselství o významu jednoho ze svátků, pronesení projevu na náboženském shromáždění, vyslovení dalšího poselství při příležitosti jiného náboženského svátku a nošení oděvu duchovního vůdce. Za těchto okolností se Soud domnívá, že stěžovatelovo odsouzení bylo zasahováním do jeho práva "projevovat náboženské vyznání společně s jinými a veřejně bohoslužbou a vyučováním".

B. "Stanoveno zákony"

Vláda uvádí, že stěžovatelovo odsouzení bylo stanoveno zákonem, konkrétně čl. 175 a 176 trestního zákona. Vzhledem ke způsobu, jakým soudy tyto články interpretovaly, byl podle ní výsledek řízení proti stěžovateli předvídatelný. Otázka, zda bylo stěžovatelovo odsouzení stanoveno zákonem podle názoru vlády nesouvisí ani s Athénskou mírovou smlouvou ani se zákonem č. 2345 z roku 1920 (tento zákon stanovil, že muftiové kromě svých náboženských funkcí mají pravomoc rozhodovat v rodinných a dědických sporech mezi muslimy v rozsahu, v jakém se na ně vztahuje islámské právo; také stanovil, že muftiové jsou přímo voleni muslimy, kteří mají právo hlasovat v národních volbách a mají bydliště v obvodech, kde muftiové vykonávají své funkce; volby podle tohoto zákona organizoval stát). Zákon č. 2345 podle vlády upadl v zapomnění. Navíc ustanovení Athénské mírové smlouvy, která byla uzavřena v době, kdy Thrákie nebyla součástí Řecka, ztratila smysl po povinné výměně obyvatelstva v roce 1923. Jako alternativní argument vláda uvedla, že ustanovení Athénské mírové smlouvy byla nahrazena ustanoveními Smlouvy ze Svres o ochraně menšin v Řecku a Lausanské mírové smlouvy, které neobsahovaly žádná ustanovení o volbě muftiů.

Stěžovatel nesouhlasí. Domnívá se, že Athénská mírová smlouva zůstává v platnosti.

Soud nepokládá za nutné rozhodnout otázku, zda zasahování bylo "stanoveno zákonem", protože bylo v každém případě neslučitelné s čl. 9 v jiných ohledech (viz Manoussakis a další proti Řecku, 1996).

C. Legitimní cíl

Vláda tvrdí, že zasahování sloužilo legitimnímu cíli. Ochranou autority zákonného muftiho soudy sledovaly zachování pořádku ve zvláštní náboženské komunitě a společnosti jako celku. Rovněž se snažily o ochranu mezinárodních vztahů Řecka, což je oblast, v níž stát vykonává neomezenou rozhodovací pravomoc.

Soud připomíná, že příslušné zasahování sledovalo legitimní cíl z hlediska čl. 9 odst. 2 Úmluvy, totiž "ochranu veřejného pořádku". V této souvislosti poznamenává, že stěžovatel nebyl jedinou osobou, která tvrdila, že je duchovním vůdcem místní muslimské komunity. Státní orgány v dubnu 1990 jmenovaly rodopským muftím jinou osobu a toto rozhodnutí bylo zpochybněno před Státní radou.

D. "Nezbytné v demokratické společnosti"

Vláda uvádí, že zasahování bylo nezbytné v demokratické

společnosti. V mnoha zemích jsou muftiové jmenováni státem. Navíc muftiové v Řecku vykonávali významné soudní funkce a soudci nemohou být voleni lidem. Proto jmenování muftího státem podle vlády samo o sobě nemůže být z hlediska čl. 9 problémem. Vláda dále uvedla, že Nejvyšší soud stěžovatele neodsoudil za to, že vystupoval jako muftí, ale protože dospěl k závěru, že trestný čin podle čl. 175 trestního zákona je naplněn, pokud nějaká osoba skutečně vykonává funkce duchovního. Nejvyšší soud také dospěl k závěru, že úkony, jež stěžovatel provedl, spadaly do administrativních funkcí muftího v širším smyslu slova. Vzhledem k tomu, že v dané době byli v Rodopech dva muftiové, soudy musely toho nepravého odsoudit, aby nevzniklo napětí mezi muslimy, mezi muslimy a křesťany a mezi Tureckem a Řeckem. Stěžovatel zpochybnil zákonnost úkonů oficiálně jmenovaného muftího. V každém případě by podle vlády stát musel chránit úřad muftího i tehdy, kdyby neexistoval zákonně jmenovaný muftí, a stěžovatel by musel být potrestán.

Stěžovatel se domnívá, že jeho odsouzení nebylo nezbytné v demokratické společnosti. Poukazuje na to, že křesťané a židé v Řecku mají právo volit si své náboženské vůdce. Zbavit muslimy tohoto práva znamenalo diskriminační zacházení. Stěžovatel také tvrdí, že velká většina obyvatel Thrákie ho chtěla za muftího. Inkriminované zasahování podle něj nemohlo být ospravedlněno v demokratické společnosti, kde se stát nemůže vměšovat do individuálních výběrů v oblasti osobního svědomí. Jeho odsouzení bylo podle jeho slov pouze jedním z aspektů represe, kterou řecký stát aplikuje vůči turecké muslimské menšině v západní Thráki.

Soud připomíná, že svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je jedním ze základů "demokratické společnosti" ve smyslu Úmluvy. Závisí na ní s demokratickou společností nerozlučně spjatá pluralita, která byla draze získána během století. Je pravda, že v demokratické společnosti může být nezbytné uvalit omezení na svobodu náboženského vyznání, aby byly usmířeny zájmy mezi různými náboženskými skupinami (viz Kokkinakis), avšak jakékoli omezení tohoto druhu musí odpovídat "naléhavé sociální potřebě" a musí být "přiměřené sledovanému legitimnímu cíli" (viz např. Wingrove proti Spojenému království, 1996).

Soud dále připomíná, že stěžovatel byl odsouzen podle čl. 175 a 176 trestního zákona, který činí trestnými některé činy proti duchovním "známých náboženství". Soud v této souvislosti poznamenává, že i když čl. 9 Úmluvy nevyžaduje, aby stát přiznal právní účinek církevním svatbám a rozhodnutím církevních soudů, podle řeckého práva jsou svatby celebrowané duchovními "známých náboženství" postaveny naroveň svateb civilních a muftiové mají pravomoc rozhodovat v některých rodinných a dědických sporech muslimů. Za těchto okolností by bylo možno tvrdit, že je ve veřejném zájmu, aby stát přijal zvláštní opatření na ochranu těch zákonných vztahů, na něž mohou mít dopad úkony falešných duchovních. Soud nicméně nepokládá za nutné se tímto problémem zabývat, neboť ve stěžovatelově případě nevzniká.

Soud v tomto ohledu poznamenává, že navzdory vágnímu tvrzení, že stěžovatel sloužil svatební obřady a prováděl administrativní činnost, vnitrostátní soudy ve svých rozhodnutích nezminily žádné konkrétní úkony stěžovatele, které by měly právní důsledky.

Vnitrostátní soudy stěžovatele odsoudily na základě následujících prokázaných skutečností: vyslovení poselství o náboženském významu jednoho ze svátků, projevu na náboženském shromáždění, vyslovení dalšího poselství při příležitosti jiného náboženského svátku a nošení oděvu duchovního vůdce na veřejnosti. Kromě toho nebylo zpochybněno, že stěžovatel měl podporu alespoň části muslimské komunity v Rodopech. Avšak podle názoru Soudu potrestání osoby za pouhou skutečnost, že jednala jako duchovní vůdce skupiny, která ho dobrovolně sledovala, může být těžko považováno za slučitelné s požadavkem náboženské plurality v demokratické společnosti.

Soud vnímá skutečnost, že v Rodopech kromě stěžovatele existoval ještě oficiálně jmenovaný muftí. Navíc vláda tvrdila, že odsouzení stěžovatele bylo nezbytné v demokratické společnosti, protože jeho činnost podkopávala systém, který stát zavedl do organizace náboženského života muslimské komunity v příslušné oblasti. Soud však připomíná, že nic nenaznačuje, že stěžovatel se v kteroukoli chvíli pokusil vykonávat soudní nebo administrativní funkce, pro něž existují ustanovení v legislativě týkající se muftíů a jiných duchovních "známých náboženství". Pokud jde o ostatní, Soud se nedomnívá, že v demokratické společnosti je třeba, aby stát přijal opatření k zajištění toho, aby náboženské komunity zůstaly nebo byly přivedeny pod jednotné vedení.

Je pravda, že vláda tvrdila, že vzhledem ke zvláštním okolnostem případu státní orgány musely zasáhnout, aby zabránily vzniku napětí mezi muslimy v Rodopech a mezi muslimy a křesťany této oblasti, stejně jako mezi Řeckem a Tureckem. Ačkoli Soud uznává, že může dojít ke vzniku napětí v situacích, kdy se náboženská nebo nějaká jiná skupina rozdělí, domnívá se, že je to jeden z nevyhnutelných důsledků plurality. Úlohou státních orgánů za takových okolností není odstranit příčinu napětí eliminováním plurality, ale zajistit, aby se soupeřící skupiny navzájem tolerovaly (viz také Plattform "Ärzte für das Leben" proti Rakousku, 1988). V této souvislosti Soud poznamenává, že kromě všeobecného odkazu na vznik napětí vláda nezminila jakýkoli neklid mezi muslimy v Rodopech, který by skutečně byl nebo mohl být způsoben existencí dvou náboženských vůdců. Soud se navíc domnívá, že nebylo uvedeno nic, co by mohlo odůvodnit kvalifikování rizika napětí mezi muslimy a křesťany nebo mezi Řeckem a Tureckem jako něco více než jen velmi vzdálenou možnost.

Ve světle výše uvedeného se Soud domnívá, že nebylo prokázáno, že stěžovatelovo odsouzení podle čl. 175 a 176 trestního zákona bylo ospravedlněno okolnostmi případu jako "naléhavá společenská potřeba". Proto zasahování do stěžovatelova práva "projevovat náboženské vyznání společně s jinými a veřejně bohoslužbou a vyučováním" nebylo "nezbytné v demokratické společnosti" "v zájmu ochrany veřejného pořádku" podle čl. 9 odst. 2 Úmluvy. Čl. 9 byl tudíž porušen.

Spravedlivé zadostiučinění

Stěžovatel na základě čl. 41 Úmluvy požádal o spravedlivé zadostiučinění za materiální újmu ve výši 700 000 řeckých drachem (GRD) (pokuta, kterou musel zaplatit v důsledku odsouzení) a za morální újmu ve výši 10 000 000 GRD.

Výrok rozsudku

Soud rozhodl jednomyslně, že:

1. byl porušen čl. 9 Úmluvy;
2. žádná odlišná otázka nevzniká z hlediska čl. 10 Úmluvy;
3. žalovaný stát musí stěžovateli do tří měsíců od data, kdy se rozsudek stane konečným podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy, vyplatit 2 700 000 GRD za materiální a morální újmu; tato částka bude navýšena o prostý úrok ve výši 6% p.a. za období od vypršení uvedené lhůty do vyplacení;
4. žádost o spravedlivé zadostiučinění se v dalším zamítá.